
DISCUSSIONS
ДИСКУСІЇ ТА ОБГОВОРЕННЯ

**ЛЮДМИЛА ФИЛИПОВИЧ: Відгук
на матеріал Світлани Панченко
«Від паломництва до релігійного туризму:
історія і сучасність»**

Людмила Филипович

*Доктор філософських наук, професор,
завідувач відділу філософії та історії релігії
Інституту філософії імені Г. С. Сковороди НАН України
<https://orcid.org/0000-0002-0886-3965>
Email: lfilip56@gmail.com*

<https://doi.org/10.17721/CIMC.2022.32.23-25>

UDC 007:[291.37+379.85]:303.446

ARTICLE INFO

Received: 19 December 2022

Accepted: 19 December 2022

Published: 10 January 2023

KEYWORDS

pilgrimage, religious tourism

ABSTRACT

This review is submitted as a contribution to the discussion on the pages of the journal of Svitlana Panchenko's material "From Pilgrimage to Religious Tourism: History and Modernity". Feedback has the status of a working version, a draft of a possible article, a preprint. Anyone can participate in the discussion by submitting their materials to the "Discussions and Discussions" section with a reference to the material being discussed. The author of the same material, in the case of writing a scientific article, must necessarily make a call for his feedback.

Citation: Fylypovych, L. LIUDMYLA FYLYPOVYCH: Vidhuk na material Svitlany Panchenko «Vid palomnytstva do relihiinoho turyzmu: istoriia i suchasnist» [LIUDMYLA FYLYPOVYCH: Feedback on the material of Svitlana Panchenko "From pilgrimage to religious tourism: history and modernity"]. Aktual'ni Pytannya Masovoyi Komunikatsiyi [Current Issues of Mass Communication], (32), 23-25. <https://doi.org/10.17721/CIMC.2022.32.23-25>

Copyright: © 2022 Людмила Филипович. This is an open-access draft article distributed under the terms of the **Creative Commons Attribution License (CC BY)**. The use, distribution or reproduction in other forums is permitted, provided the original author(s) or licensor are credited and that the original publication in this journal is cited, in accordance with accepted academic practice. No use, distribution or reproduction is permitted which does not comply with these terms.

АНОТАЦІЯ

Цей відгук подано як участь в обговоренні на сторінках журналу матеріалу Світлани Панченко «Від паломництва до релігійного туризму: історія і сучасність». Відгук має статус робочого варіанта, чернетки можливої статті, препринту. Участь в обговоренні може брати

будь-хто, подаючи у розділ "Дискусії та обговорення" свої матеріали з покликанням на матеріал, що обговорюється. Автор цього ж матеріалу, у випадку написання наукової статті, повинен обов'язково зробити покликання на свій відгук.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: паломництво, релігійний туризм.

Тема «Від паломництва до релігійного туризму: історія і сучасність», яку пропонує Світлана Панченко, має право бути дослідженою, що частково вже зроблено істориками, релігієзнавцями, літературознавцями, філологами. Зі своїх предметних зацікавлень. Певно, в цій темі є і комунікаційні аспекти, які мають на увазі авторкою і які потрібно дослідити з точки зору теорії комунікації.

Справедливо починати дослідження з прояснення категоріального інструментарію, яким користуватиметься автор. Тому розділ «**До питання паломництва**» абсолютно доречний, бо дає розуміння суті явища через розмежування поняття «паломництво» і «релігійний туризм», хоча можна було б не обмежуватися цим, а й ввести поняття «релігієзнавчий туризм», чого автором не зроблено через неусвідомлення наявності і такого феномена – нерелігійного, а наукового-пізнавального, його принципової відмінності від перших двох.

Паломництво і релігійний туризм – явища близькі, але не тотожні. Як на мене, перше – можливе тільки в межах певної релігії і для представників цієї релігії. Паломництво вмотивовано глибокою вірою, має внутрішні причини, бажання духовного самовдосконалення, направлено всередину себе і своїх відносин із Богом. Друге – зовнішнього порядку: подивитись, помандрувати, не в світ сакрального, а його зовнішніх маніфестацій, познайомитися з іншою культурою, іншою традицією, укріпити зв'язки з іншими учасниками поїздки.

Навіть «з точки зору історичних витоків» паломництво і релігійний туризм – різноманітні явища. Релігійний туризм – більш пізній за часом виникнення і практикування, навіть за появою самого терміна. В минулому невідомий був релігійний туризм, тільки паломництво.

Авторка ставить завдання «розібратись у цих досить непростих питаннях». А тут виникають інші питання: **ДЛЯ ЧОГО РОЗБИРАТИСЯ? КОМУ ЦЕ ПОТРІБНО? ПАЛОМНИКАМ, СВЯЩЕННИКАМ? ПАЛОМНИЦЬКИМ ЦЕНТРАМ? ТУРИСТИЧНИМ АГЕНЦІЯМ???** Якщо б автор чіткіше сформулювала потребу такого розмежування, тоді б було доречно цим займатися. Актуальність цього розмежування, як і самого дослідження, **не прописано**. Хоча в контексті комунікаційної теорії вона явно проглядається: в умовах сучасної кризи міжлюдського спілкування, кризи віри і релігійності; релігійний туризм, а особливо паломництво, можуть стати каналами налагодження зв'язку між людьми, розвитку комунікаційних здатностей людини, які в нашу добу (глобалізація, нівеляція індивідуальності, ковід, війна, травми тощо) катастрофічно втрачаються.

Автор доречно цікавиться тим, «на якому етапі паломництво переходить у релігійний туризм і чи збереглося до сьогодення дня паломництво «у чистому вигляді»». Як релігієзнавець, авторитетно заявляю: **ЗБЕРЕГЛОСЯ, ОСОБЛИВО В ІНДУЇЗМІ, ІСЛАМІ, БУДДИЗМІ**, хоча існують і так звані «м'які» форми паломництва - релігійний туризм.

Слушно автор питає: «чи входить зараз паломництво у склад релігійного туризму і наповнює цей вид туризму як самостійний феномен?» **ЦЕ ЗАЛЕЖИТЬ ВІД ТОГО, ЯКІ ЦІЛІ СТАВЛЯТЬ ПЕРЕД СОБОЮ ПАЛОМНИКИ ТА ЇХ ОРГАНІЗАТОРИ. ЯКЩО ТИ ЯК ЙОГ СПИШ НА ЦВЯХАХ, ТО ТИ НЕ ТУРИСТ, А ПАЛОМНИК.**

Перераховуючи традиції, де існує паломництво як відвідування віруючими святих місць, авторка не згадує найбільш масові, багатомільйонні паломництва в Індусів, на які з'їжджаються по 100 млн., наприклад раз на 12 років відоме паломництво на свято Кумка-мелла.

Докладно описується походження і поширення паломництва в християнстві, велике і мале. Зупиняється автор і на вітчизняних прикладах. Розгорнута історія прощі в різних традиціях і різними людьми в різні історичні епохи.

Наведене авторкою визначення паломництва не викликає заперечень.

Академічні визначення процесу паломництва та паломницької подорожі наведено з філософського тезаурусу, де «проща: 1) подорож до святих людей чи святих місць заради отримання прощення, спокутування гріхів, як прояв релігійного сумління, виконання обітниць тощо + ЗЦПЛЕННЯ; 2) особливий різновид подорожі – це канонічна, сакралізована, освячена особливим значенням і смыслом дія. Вона усвідомлена як обов'язок, як сумління, це путь до святинь, який сам вже є святиною. Це – виконання обітниць, наближення до святості, своєрідна ініціація, через проходження якої людина набуває нової якості (входження до кола посвячених, афіліація, набуття виключності, винятковості)» (Тезаурус, 2005, с. 271).

Є частини тексту, які прочитуються не так однозначно, як думає автор, напр.:

«Не потребує дискусії той факт, що паломництво – це частина релігійного життя людини». Автор не думає, що МОЖЕ БУТИ І НЕ-РЕЛІГІЙНЕ ПАЛОМНИЦТВО, НАПР. В ЛІВЕРПУЛЬ ДО МУЗЕЮ БІТТЛІЗ. «Але мета і в паломництві (релігійне поклоніння святиням, тобто здійснення молитов, а також участь в богослужіннях у святих місцях), і в релігійному туризмі (знайомство з історією святих місць, життям святих людей, церковною архітектурою і мистецтвом) все ж доволі аналогічні». Отут рецензент не погоджується з автором, бо вона зосереджується на зовнішній стороні явищ, а зміст паломництва і навіть релігійного туризму визначається внутрішніми інтенціями. А вони принципово інші. І річ тут не у наявності чи відсутності екскурсій, а в орієнтації, внутрішньому настрої людини.

Робиться помилковий висновок: «і релігійні туристи, і паломники мають спільну мету», уточнюючи – духовне збагачення, оглядання і пізнання особливих сакральних місць, пов'язаних з їхнім віровченням. Не погоджуємося з цим, бо для паломника всі згадані речі – вторинні. Не певна, що можна стверджувати, що «релігійний туризм - це «розширена версія» паломництва». Як на мене, ТУРИСТ НЕ ЗВЕРШУЄ ПАЛОМНИЦТВА, ВІН НЕ БЕРЕ УЧАСТІ В РИТУАЛАХ, ВІН НЕ ПЕРЕЖИВАЄ ПРИСУТНІСТЬ САКРАЛЬНОГО, ВІН НЕ СПІЛКУЄТЬСЯ З БОГОМ, ЯНГОЛАМИ, ПРОРОКАМИ...

Я солідарна з О. Борисовою (2020), яка вважає, що «РЕЛІГІЙНЕ паломництво і релігійний туризм – це два різних види людської діяльності, адже релігійний туризм є соціально-економічною діяльністю, а паломництво – релігійною, тому знак рівності між цими поняттями ставити не можна». Підтримує такий підхід і релігієзнавець П. Яроцький, який чітко каже: релігійний туризм – це діяльність, яка має релігійні цілі (але не уточнює, які саме) і пов'язана з наданням послуг і задоволенням потреб туристів, що прямують до святих місць і релігійних центрів... хоча самі до участі в ритуалах поклоніння святиням можуть не проявляти особливої зацікавленості.

Паломництво здійснює ТІЛЬКИ людина віруюча, а займатися релігійним туризмом може і невіруюча.

Висновок авторка робить правильний: паломництво і релігійний туризм необхідно розглядати крізь призму історичних джерел і часових трансформацій. Правильно зазначає і термінологічну плутанину, яка існує. Тому треба чітко визначити, чим є паломництво, релігійний туризм (подорож з релігійними цілями), ввівши нове поняття «релігієзнавчий туризм» як подорож не з релігійними, а науково-пізнавальними цілями.

Список використаної літератури

- Борисова О. В. (2020). Спеціалізований туризм : навчальний посібник для студентів закладів вищої освіти спеціальності «Туризм». Київ : Видавничий дім «Кондор». 360 с. <https://www.yakaboo.ua/ua/specializovaniy-turizm-navchal-nij-posibnik-dlja-studentiv-zakladiv-vischoi-osviti-special-nosti-turizm.html>
- Тезаурус філософії туризму (2005). Філософські нариси туризму: наук.-навч. видання. Київ: Укр. центр духовної культури. С. 268–276.